

Ἡ ἀποξένωση τῶν συζύγων καὶ τὸ γενικευμένο σύμπτωμα μοναξιάς*

Τοῦ Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Οὐ καλόν...

Πάντοτε με ἐντυπωσίαζαν καὶ με ἐντυπωσιάζουν, ὅταν, μελετώντας τὴν Ἁγία Γραφή καὶ ἰδιαίτερα τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια τῆς Γενέσεως πού ἀναφέρονται στὴ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, συναντῶ δύο λέξεις, δύο ἐπίθετα, πού διαπιστώνουν δύο καταστάσεις. Ἡ μία ἀναφέρεται στὸ τέλος ὀλόκληρης τῆς δημιουργίας, τὴν ἕκτη ἡμέρα. Ὁ Θεὸς διαπιστώνει τὸ ἀποτέλεσμα: «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν» (ἦταν ὅλα πολὺ καλὰ, Γέν. 1, 31). Σ' ὅλα ὅμως αὐτὰ τὰ καλὰ, ὁ Θεὸς διαπιστώνει καὶ ἓνα μὴ καλὸν καὶ τὸ λέει: «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν» (Δέν εἶναι καλὸ νὰ εἶναι μόνος τοῦ ὁ ἄνθρωπος· ἀς κάνουμε γι' αὐτόν ἓνα βοηθὸ ὁμοίό του, Γέν. 2, 18· μτφρ. π. Ἱερεμία Φούντα).

Γνωρίζουμε ὅλοι τὴν ὠραία ποιητικὴ περιγραφή τοῦ βιβλίου τῆς Γενέσεως γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γυναίκας. Δέν θὰ τὴν ἐπαναλάβω ὀλόκληρη. Θὰ σταθῶ μόνο στὴν ἀναφώνηση τοῦ Ἀδάμ, ὅταν ξυπνώντας ἀπὸ τὸ βαθὺ ὕπνο, τὴν ἔκσταση πού τοῦ εἶχε ἐπιβάλλει ὁ Θεός, ἐκστασιασμένος πιά βλέποντας τὸν Θεὸ νὰ ὀδηγεῖ τὴν γυναίκα, λέει: «Τοῦτο (αὐτὴ) νῦν ὄστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου

καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη· ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναίκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν» (Γέν. 2, 23-24). Ὁ Θεὸς θέλησε νὰ θεραπεύσει τὸ «οὐ καλόν». Ὁ Ἀδὰμ τοῦ τὸ ἀναγνωρίζει με τὴν ὠραία ἀναφώνησή του ἀντικρῶζοντας τὴν Εὐα.

Εἶναι, λοιπόν, ἀπορίας ἄξιον, πῶς μετὰ ἀπὸ τὰ «ὅσα καλὰ λίαν» καὶ τὴ διορθωτικὴ παρέμβαση τοῦ Θεοῦ φθάσαμε νὰ μιλάμε σήμερα καὶ νὰ ἐπιλέγουμε ὡς τίτλο τὸ θέμα «τῆς ἀποξένωσης τῶν συζύγων καὶ τὸ γενικευμένο σύμπτωμα τῆς μοναξιάς»; Πῶς ἀπὸ τὴν πρώτη ἐκείνη οἰκειότητα εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποξενώνονται οἱ ἄνθρωποι μεταξύ τους καὶ ἰδιαίτερα οἱ σύζυγοι καὶ νὰ ζοῦν σὲ μία ἀνυπόφορη μοναξιά πού δέν τὴ ζοῦν μόνο μόνοι τους ἀλλὰ τὴ μοιράζονται δυστυχῶς με ὅλους τοὺς ἄλλους συνανθρώπους ὡς σύμπτωμα μιᾶς γενικότερας ἐπικρατούσας καταστάσεως;

Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ κόσμος παραπονεῖται ὅλο καὶ περισσότερο ὅτι ζεῖ ἀπομονωμένος καὶ αἰσθάνεται ξένος ὁ ἓνας πρὸς τὸν ἄλλον. Οἱ ἄνθρωποι δέν ἐπικοινωνοῦν καὶ ἀκόμη ὅταν θέλουν ν' ἀνοιχτοῦν αἰσθάνονται ἐπιφυλακτικοὶ καὶ ὄχι οἰκεῖοι, ἀπομακρυσμένοι

* Ὁμιλία στὸ Β' κύκλο τῶν Σεμιναρίων τῆς Σχολῆς Γονέων με θέμα: «Γάμος - Συζυγία. Σπουδὴ στὸ μεγάλο μυστήριό τῆς ἀγάπης», πού διοργάνωσε ἡ Ἱ. Μητρόπολις Λεμεσοῦ τὴν 14η Φεβρουαρίου 2003 στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ Παναγίας Παντανάσσης - Καθολικῆς.

καὶ ἀπόμακροι. Μποροῦμε νὰ ὑποστηρίξουμε μάλιστα ὅτι εἶναι καὶ φοβισμένοι γιὰ τὸ τί θὰ μποροῦσε νὰ προκύψει μὲ τὸ ἀνοιγμάτων καὶ τὴν προσπάθεια πού θὰ κάνουν γιὰ νὰ προσεγγίσουν τὸν ἄλλο.

Λέγοντας ὅμως αὐτά, εἶναι σὰ νὰ δεχόμαστε ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἰδεατὴ στὴν ἀρχὴ κατάσταση ἀπὸ τὴν ὁποία ὅσο προχωροῦμε στὴ ζωὴ ἐκπίπτουμε. Ἐχοντας, δηλαδή, τὴν οἰκειότητα φθάνουμε στὸ τέλος νὰ εἴμαστε ξένοι. Ἐκεῖνο πού θὰ ἤθελα νὰ τονίσω εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἶναι ὅτι αὐτὰ στὰ ὁποία ἀναφερόμαστε, οἰκειότητα, ἀποξένωση, μοναξιά, εἶναι δυναμικὰ μεγέθη. Δὲν ἀναφέρονται σὲ στατικές καταστάσεις. Θὰ ἔλεγα ἀκόμη ὅτι δὲν εἶναι δεδομένα, παγιωμένα ἀλλὰ ἀνὰ πᾶσα στιγμή κατακτώμενα καὶ διδόμενα. Θὰ ὑποστήριζα ὅτι ἔχουν περισσότερο σχέση μὲ ἕνα τρεχούμενο τραπεζικὸ λογαριασμὸ παρὰ μὲ ἕνα βιβλιᾶριο καταθέσεων.

Ἔμμο τὸν ὄμο

Ἐκεῖνᾶμε μὲ μιὰ καταλυτικὴ διαπίστωση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνος. Πολλὲς φορές μάλιστα μπορεῖ νὰ ἐπιδιώκει καὶ τὴ μοναξιά. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι μοναχικός. Δὲν εἶναι, ὅμως, ἐπειδὴ ὁ μέγας μας πρόγονος Ἀριστοτέλης διατύπωσε τὴ φράση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι κοινωνικὸ ζῶο, ὅτι ἐπιδιώκει, δηλαδή, τὴν κοινωνία, ὅτι εἴμαστε καὶ ὑποχρεωμένοι νὰ τὸ δεχτοῦμε. Ἡ πρόταση τοῦ φιλοσόφου μας εἶναι διαπιστωτικὴ καὶ ὄχι γέννημα τοῦ νοῦ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι μόνος ἀλλὰ ὄχι καταδικασμένος στὴν μοναξιά, στὴν ἀκοινωνησία, στὴν κατάργηση τῆς ἐπικοινωνίας. Μόνος μὲν σὰν ἄτομο ἀλλὰ προσκαλεσμένος νὰ γίνῃ πρόσωπο, νὰ στραφεῖ πρὸς τὸν ἄλλο καὶ νὰ τὸν ἀντικρῦσει πρόσωπο μὲ πρόσωπο, ἐνώπιος ἐνώπιω, ἀντικρυστά.

Κατὰ μιὰ μάλιστα ἐκδοχὴ τῆς ἐρμηνείας τῆς διηγήσεως τῆς Γενέσεως, ἐκεῖνο τὸ ἐκμιάς τῶν πλευρῶν τοῦ Ἀδάμ (Γέν. 2,21), πού συνήθως μᾶς ὁδηγεῖ σὲ ἀνατομικὲς λεπτο-

μέρειες, θὰ μποροῦσε νὰ ἐξηγηθεῖ μὲ τὴ διατύπωση ἀπὸ τὸ πλευρὸ τοῦ Ἀδάμ. Ὁ Θεός, δηλαδή, πού ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπο κατὰ τὴν εἰκόνα Του, τοὺς δημιούργησε ἄνδρα καὶ γυναῖκα καὶ δὲν θέλησε νὰ εἶναι παρατεταγμένος ὁ ἕνας δίπλα στὸν ἄλλο. Γιατὶ ὅταν εἶσαι δίπλα δίπλα, αὐτὸ σημαίνει ὅτι μόνο μὲ λοξὴ ματιὰ ἢ λοξὲς ματιές μπορεῖς νὰ δεῖς τὸν ἄλλον κι ὄχι κατάματα καὶ μὲ τὴν ψυχὴ στὸ βλέμμα.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἀπλή ἐρμηνευτικὴ ἐκδοχὴ μᾶς ὁδηγεῖ σὲ μιὰ διαφορετικὴ προσωπικὴ ἀντίληψη τῆς συν-υπάρξεως καὶ ὑπέρβαση τῆς ἀ-τομικότητας. Αὐτὴ ἡ ἀντικρυστὴ ἐνατένιση εἶναι μιὰ ἀπαρχὴ γνωριμίας, ἕνα καθρέφτισμα δικό μας στὰ μάτια τοῦ ἄλλου. Αὐτὸ τὸ κοίταγμα εἶναι ἡ θέλησή μας νὰ γνωρίσουμε τὸν ἄλλον, νὰ τὸν παρατηρήσουμε ὅσο πιὸ καλὰ μποροῦμε, νὰ τὸν μάθουμε. Προαναγγέλεται ἔτσι μιὰ μακρὰ ὁδὸς μαθητείας καὶ μαθήσεως: γιὰ τὸ πῶς οἱ δύο μόνοι καὶ μοναχικοὶ ἄνθρωποι, τὰ δύο ἄτομα θὰ γίνουν πρόσωπα καὶ γνωρίζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον νὰ θελήσουν νὰ περιχωρήσουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, νὰ συν-χωρήσουν σ' ἕνα κοινὸ δρόμο ἀπὸ τὸ σημεῖο ἐκεῖνο καὶ πέρα πού διασταυρώθηκαν οἱ δρόμοι τους, ἔτσι ὥστε «*ὄμο τὸν ὄμο οἱ δυὸ μαζί ν' ἀντέχουνε τὸ βάρος ἀπὸ τὰ μελλούμενα*» (Ὀδυσσεὺς Ἑλύτης). Αὐτὸ σημαίνει ὅτι συμβαίνει μιὰ διὰ βίου ἐκπαίδευση.

Ξενο-φοβία

Εἶναι πολὺ εὐκόλο, ἀσφαλῶς, μὲ τὶς πρῶτες δυσκολίες νὰ κλειστεῖ ὁ καθένας στὸν ἑαυτό του, νὰ θεωρήσει τὸν ἄλλον ξένο, νὰ ἀναπτύξῃ μέσα του μιὰ ξενο-φοβία καὶ νὰ ἀποξενωθεῖ ἐρωτώντας καὶ ἀπορητικὰ «*τί ἐμοὶ καὶ σοί*» *γύναι*;» (Ἰωάν. 2,4). Τὸ ἐρώτημα μπορεῖ νὰ εἶναι ἀμφίδρομο. «*Τί ἐμοὶ καὶ σοί*» ἄνερ;

Μία αἰτία αὐτῆς τῆς ἀποξένωσης εἶναι καὶ ὁ φόβος πού ἐπικρατεῖ στὶς σχέσεις μετὰ τῶν δύο φύλων, τῶν δύο συζύγων. Ἀκό-

μη και όταν η Εκκλησία διακηρύττει ότι ο γάμος είναι μυστήριο αγάπης, αυτή ή αντίληψη δεν μπορεί να είναι μία νοητική έγκυφαλική διεργασία. Για να φθάσουν οι δύο σύζυγοι να κάνουν δικά τους, να οικειοποιηθούν τη φράση του Ευαγγελιστού της Αγάπης, του ευαγγελιστού Ιωάννου ότι «φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον» (φόβος δεν υπάρχει στην αγάπη, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη διώχνει τὸν φόβο, Α' Ιωάν. 4,18) χρειάζεται πολὺς κόπος και πολλή προσπάθεια.

Ἡ ὑλοποίηση αὐτῆ δεν ἀναμένεται σύντομη. Εἶναι ἔργο ζωῆς και μόνο διαδοχικά μπορούμε να τὸ προσεγγίζουμε. Για να βρεθοῦν τὰ δύο φύλα και να τὰ βροῦνε μεταξύ τους στην ἀγάπη και στὸν ἀληθινὸ σεβασμὸ (ιερὸ φόβο) θὰ πρέπει να ἔχουν διανύσει ἕνα μακρὸ δρόμο, κατὰ τὸν ὁποῖο να ξεπερνοῦν ἐγγενεῖς φόβους που ἔχουν για τὸ ἄλλο φύλο και να τοὺς παρασχεθεῖ ἡ τελεία ἀγάπη και πνεῦμα φόβου Θεοῦ (Ἠσ. 12,3), που και τὰ δύο εἶναι καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Πολλές φορές θεωροῦμε ὡς αὐτονόητα και δεδομένα ἐξ ἀρχῆς, αὐτὰ που ἐλπίζεται να ἔλθουν στο τέλος. Ἐκεῖνο ὅμως που εἶναι ἀναγκαῖο ἐξ ἀρχῆς εἶναι να θέσουμε τις προοπτικές τοῦ κοινού βίου ὡς «εἰς Χριστὸν και εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» και να προχωροῦμε βῆμα πρὸς βῆμα. Τότε εἶναι δυνατό, σιγά σιγά, να ξεπερνοῦμε τις δυσκολίες μεταξύ μας και τοὺς φόβους μας. Ἀνεξάρτητα βέβαια ἀπὸ τὴν διαλεκτικὴ ἀγάπης και φόβου-σεβασμοῦ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἀμοιβαιότητα, ἀλληλεγγύη θὰ ἔλεγα ἀγάπης και φόβων.

Ὁ ἄνθρωπος εἴτε ἄνδρας εἶναι εἴτε γυναίκα εἶναι στὴν οὐσία ἕνα φοβισμένο ὄν, βρίσκεται ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου. Φοβᾶται για τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του. Θὰ τὰ καταφέρει στὴ ζωή, στο ἐπάγγελμα, στὸν γάμο, στὴν ἀνατροφή τῶν παιδιῶν, στις διάφορες περιστάσεις; Φοβᾶται ν' ἀνοιχτεῖ στους ἄλλους ἀλλὰ και να κλειστεῖ στὸν ἑαυτό του.

Οἱ φόβοι αὐτοὶ ἀρχίζουν ἀπὸ πολὺ νωρίς. Παιδικὸι φόβοι, φόβοι τῆς ἐφηβείας, τῆς νεανικῆς ζωῆς, για τὴ συνάντηση με τὸ ἄλλο

φύλο, για τὴ μεγάλη συνάντηση με τὸν Θεό. Φόβοι ν' ἀντιμετωπίσει τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό ἔτσι ὅπως τὸν γνωρίζει πολὺ καλά. Φόβοι να φανερώσει τὸ ἀληθινὸ του πρόσωπο και να μὴν ὑποκρίνεται κάτω ἀπὸ ἕνα ὀδυνηρὸ προσωπεῖο. Φοβᾶται ὅμως ὅτι ἔτσι ὅπως θὰ φανερωθεῖ δεν θὰ γίνεῖ παραδεκτός. Ἄλλη ἐντύπωση εἶχε δώσει μέχρι τώρα. Ἡ παραδοχὴ του ἀπὸ τὸν ἄλλο εἶχε στηριχτεῖ σὲ ψεύτικα σημάδια ἢ και στολίδια, εἶχε γοητεύσει, πῶς θ' ἀπογοητεύσει; Ὁ ἄλλος, ὁ σύντροφός μου εἶναι ἔτοιμος και δυνατὸς να σηκώσει τὸ ἀποκαλυπτόμενο νέο πρόσωπο και τοὺς δικούς του φόβους μπροστὰ στο διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ μέχρι τώρα γνωστὸ που τοῦ φανερώνεται; Ἐδῶ ἀρχίζει να διαφαίνεται μία διαλεκτικὴ τῶν φόβων.

Φιλο-ξενία

Ἀρχίζει, ὅμως, και να χαράσσεται μία δεύτερη βούληση παρ' ὅλα αὐτὰ να θέλεις να συνεχίσεις τὸ δρόμο μαζί με τὸν ἄλλον. Οἱ φόβοι του γίνονται φόβοι σου, οἱ φόβοι σου γίνονται φόβοι του. Για τὴν ὑπέρβαση τῆς ξενοφοβίας γίνεσαι διπλὰ «ξένος». Δηλαδή γίνεσαι και φιλοξενῶν και φιλοξενούμενος με τὴν ἔννοια τῆς ἀρχαιοελληνικῆς σημασίας τῆς λέξεως ξένος. Τότε υἱοθετεῖς μία στάση φιλοξενίας για τὸν σύντροφό σου και για ὅλον τὸν κόσμο. Τότε φέρνεις στο μυαλό σου τὸ Ευαγγέλιο τῆς Κρίσεως ὄχι τόσο ὡς ἀπειλή ὅσο ὡς ὑπόδειγμα διαγωγῆς ἤδη ἀπὸ τώρα. Τότε ἐπαναφέρεις στὴ μνήμη σου τὰ λόγια τοῦ Κυρίου που ἀπηύθυνε και με τρόπο θετικὸ και με τρόπο ἀρνητικὸ: «ξένος ἦμην και συνηγάγετέ με» ἢ «ξένος ἦμην και οὐ συνηγάγετέ με».

Ἄν δεν ἐφαρμόσεις στὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό και στο δικό σου σπῆτι αὐτὴ τὴν ἐπιταγή, σὲ ποιόν θὰ τὴν ἐφαρμόσεις; Εἶναι φορές που εἴμαστε φιλόξενοι στὸν ἔξω κόσμο και ἀφιλόξενοι στους δικούς μας που αἰσθάνονται «ἑσωτερικοὶ μετανάστες». Ξεχνᾶμε ὅτι τοὺς πλησίον μας πρέπει να τοὺς ἀγα-

ποῦμε σὰν τὸν ἑαυτό μας, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουμε ἀγαπήσει τὸν ἑαυτό μας καὶ τοὺς κοντινοὺς μας, τοὺς ἐγγύς, δηλαδή, ξεθαρρεύουμε ὅτι μπορούμε καὶ ν' ἀγαπήσουμε τοὺς μακρὰν. Αὐτὸ τὸ ἀναφέρουμε σὰν ἀρχὴ μαθητείας. Ἐδῶ στὸ σπιτικό μας γινόμαστε ἀσκούμενοι τῆς ἀγάπης, τῆς κατανόησης, τῆς ἀνοχῆς, τοῦ σεβασμοῦ, τῆς παραδοχῆς, τῆς φιλοξενίας. Ἀρχίζοντας ἔτσι ὑπάρχει

στήριξη τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων καὶ τὴν ἀλληλοκατανόηση, μὲ τὴ σύσφιξη τῶν δεσμῶν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ μὲ τὸ νὰ αἰσθανθοῦν ὅτι εἶναι μία κοινωνία σὲ κατάσταση ἀδελφосύνης. Εἶναι βέβαια πολὺ δύσκολο νὰ τὸ νοιώσει αὐτὸ ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, *γιατὶ νοιώθει:*

- *ξένος μέσα στὸ ἴδιο του τὸ σπίτι, στὴν οἰκογένεια:*

Περιχώρηση προσώπων. «Ἡ φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ». Εἰκόνα τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων (14ος αἰώνας). Μουσεῖο Μπενάκη.

ἐλπίδα νὰ ἐπηρεάσουμε καὶ τὸ γενικευμένο σύμπτωμα μοναξιάς στὴ σημερινή μας κοινωνία. Καὶ ἀντὶ νὰ ἐπηρεαζόμεστε ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά, ἔχοντας καλλιέργησει τὰ ἐσωτερικά, μεταδίδουμε αὐτὸ τὸ κλίμα τῆς ἐσωτερικῆς οἰκειότητας καὶ πληρότητας ἀκροβατῶντας καὶ ἰσορροπῶντας σὲ δύσκολες καταστάσεις. Ποιὸς ξέρει ἂν τελικὰ δὲν τὸ καταφέρουμε. Γι' αὐτὸ ὅμως θὰ χρειασθεῖ νὰ λάβουμε ὑπόψη κάποιες *προτεραιότητες πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση.*

Ἰδιαίτερης σημασίας εἶναι ἡ δημιουργία συνθηκῶν ποὺ ν' ἀποβάλουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τὸ αἶσθημα τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἐγκατάλειψης. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνεи μὲ τὴ

- *ξένος ἀπὸ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτό (ἔλλειψη αὐτογνωσίας):*
- *ξένος πρὸς νέες ἐμπειρίες* εἶναι τόσα πολλὰ αὐτὰ ποὺ τὸν πολιορκοῦν καὶ τὸν βομβαρδίζουν, τόσο νέα, ποὺ αὐτοαποκλείεται ζώντας σ' ἓνα νέο κόσμο χωρὶς σημεῖα ἀναφορᾶς:
- *ξένος πρὸς τὴν ἐργασία του*, ὅταν δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ἐσωτερικὲς ἀνάγκες καὶ ἐπιθυμίες του. Γιὰ παράδειγμα, πολλοὶ φοιτητές μας ποὺ ἄλλο ἤθελαν νὰ σπουδάσουν, ἄλλο σπουδάζουν καὶ ἄλλοῦ ἐργάζονται τώρα ἢ μετὰ τὴ λήψη πτυχίου. Ἀσκοῦν ἀπλῶς, ἐὰν καὶ ὅταν τὸ βρίσκουν, ἓνα βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα.

- ξένος πρὸς τὴν ἴδια του τὴν πόλη. Ἔχει το-
νιστεῖ ἰδιαιτέρως «τὸ ἄξενο τῶν πόλεων ὡς
κύρια αἰτία στὴν ψυχικὴ ἀποργάνωση τοῦ
πολίτη» (Alexander Mitscherlich).

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο σημεῖο εἶναι ζωτικῆς
σημασίας, γιατί δημιουργεῖ ἓνα γενικευμέ-
νο κλίμα καὶ περιβάλλον μέσα στὸ ὁποῖο δὲν
μποροῦν νὰ ζήσουν οἱ ἄνθρωποι. Γι' αὐτὸ
ἀσφυκτιοῦν ἐλλείψει χώρων ζωῆς καὶ αὐτὴ
ἢ ἔλλειψη δημιουργεῖ ἀντίξοες συνθηκες στὶς
ἀνθρώπινες σχέσεις, πού κι αὐτὲς μέ τῆ σει-
ρά τους εὐνοοῦν τὴ μοναξιά καὶ τὴν ἀποξέ-
νωση.

Ζωτικός χώρος

Ἀσφαλῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπεκτα-
θοῦμε σὲ ὅλο τὸ φάσμα τῶν προβλημάτων
πού τίθενται. Καταθέτουμε λίγες σκέψεις πού
ἀποσαφηνίζουν τὸν προβληματισμό μας.

Ἐνῶ ὁ λαός μας φημιζόταν γιὰ τὴν φιλο-
ξενία του, οἱ χώροι ζωῆς του, καὶ ἰδιαίτερα
τῆς ἑλληνικῆς δημόσιας ζωῆς, εἶναι ἀφιλό-
ξενοι, δὲν εἶναι χώροι ὑποδοχῆς. Χῶροι δη-
λαδῆ πού θὰ εὐνοοῦσαν τὶς μεταξὺ τῶν
ἀνθρώπων σχέσεις, τὴν ἀνάπτυξη τοῦ προ-
σώπου σὲ ὅλο τὸ φάσμα τῆς καθημερινῆς
ζωῆς. Σπάνια, πολὺ σπάνια, σὰ νησίδες δρο-
σιᾶς καὶ ἀνάπτυξης, συναντᾶς χώρους δια-
μορφωμένους ἀπὸ ἀνθρώπους μέ τρόπο πού
νὰ σὲ ὑποδέχονται καὶ νὰ σὲ καλωσορίζουν.
Ἀπαιτεῖται δηλαδῆ ἓνας *χώρος ὑποδοχῆς*
πού γιὰ νὰ λειτουργήσῃ ὡς τέτοιος θὰ πρέ-
πει καὶ νὰ ἔχει σχεδιασθεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους
πού *διαθέτουν* βασικὲς *στάσεις ζωῆς* πού
συνθέτουν τὴ *στάση* ἐκείνη πού ψυχολογικὰ
ὑπὸ τὸ φῶς τῆς οὐμανιστικῆς ψυχολογίας
μποροῦμε νὰ χαρακτηρίσουμε ὡς *στάση*
ὑποδοχῆς. Αὐτὲς εἶναι ἡ *κατανόηση*, ἡ *ἀνε-*
κτικότητα, ὁ *σεβασμὸς* καὶ ἡ *παραδοχὴ* τοῦ
ἄλλου. Αὐτὲς οἱ *στάσεις* εὐνοοῦν τὶς διαν-
θρώπινες σχέσεις καὶ δημιουργοῦν τὸ κα-
τάλληλο ἐκεῖνο κλίμα καὶ τὴν ἀνάλογη
ἀτμόσφαιρα πού εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν
ἐπίτευξη κοινωνίας καὶ ἐπικοινωνίας. Ἀνά-

λογες *στάσεις* βέβαια ἀπαιτοῦνται καὶ ἀπὸ
τοὺς χρήστες αὐτῶν τῶν χώρων ζωῆς. Τὸ πῶς,
ὅμως, οἱ ἐπὶ μέρους *στάσεις* τῆς ὑποδοχῆς
θὰ μπορούσαν νὰ λειτουργήσουν στὸ σχε-
διασμὸ ἢ στὴ χρήση μιᾶς πόλης στοὺς χώ-
ρους ζωῆς πού προβλέπεται νὰ διαθέτει δὲν
θὰ τὸ ἐξετάσουμε σ' αὐτὴ τὴν συνάντηση.
Θὰ ξεπερνοῦσε τὶς προϋποθέσεις τῆς ἀπο-
ψινῆς μας ὁμιλίας.

Ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ ἐντούτοις ἔχοντας κα-
τανόησι τὴν ψυχολογικὴ σημασία τῶν χώ-
ρων ζωῆς γιὰ τὴν ψυχικὴ του ἀλλὰ καὶ τὴ
σωματικὴ του ὑγεία νὰ ἀντιδράσῃ στὰ ἐρε-
θίσματα πού παίρνει καὶ νὰ θεραπεύσει τὸ
κακὸ πού ἔχει κάνει. «Ὁ τρώσας καὶ ἰάσεται»
ὅπως ὑποστήριζε ἡ παλιὰ θεραπευτικὴ ἀρχή.
Χρειάζεται βέβαια νὰ υἱοθετήσουμε κάποι-
ες ἀρχές καὶ κάποια ἀξιῶματα. Οἱ *στάσεις*
ζωῆς πού ἀπλῶς ἀναφέραμε μποροῦν νὰ μᾶς
βοηθήσουν στὴν οἰκοδόμησι ἑνὸς κλίματος
ἐμπιστοσύνης καὶ μιᾶς ἀλλαγῆς νοοτροπίας.

- Θὰ μπορούσαμε νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι στὸ
μέτρο πού νοιαζόμαστε γιὰ τὴ ζωὴ φρον-
τίζουμε καὶ γιὰ τοὺς χώρους τῆς.
- Στὸ μέτρο πού ἀγαποῦμε τὸν ἑαυτό μας
ἀγαποῦμε καὶ τοὺς χώρους μέσα στοὺς
ὁποίους ζεῖ.
- Στὸ μέτρο πού ἀγαποῦμε τὸν ἄλλο καὶ
τοὺς ἄλλους καὶ μάλιστα ὡς *σεαυτόν*, δη-
λαδῆ χωρὶς νὰ τὸν ἢ νὰ τοὺς ξεχωρίζουμε
ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ἀγαποῦμε καὶ τοὺς χώ-
ρους μέσα στοὺς ὁποίους ζοῦν καὶ τοὺς
ὑποδεχόμαστε.

Ὅταν, λοιπόν, ἐνεργοῦμε μέ αὐτὸν τὸν
τρόπο, ὑπάρχουν περιθώρια ὑπερβάσεως καὶ
τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἀποξένωσης. Τουλάχισ-
στον ἔτσι δημιουργοῦνται κάποιες προϋπο-
θέσεις γιὰ κάτι τέτοιο.

Εἰλικρινῆς διάλογος

Ὅπωςδῆποτε αὐτὲς οἱ ἐξωτερικὲς συν-
θηκες δὲν εἶναι τὸ πᾶν γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ἢ
ἀποξένωση καὶ ἢ μοναξιά. Ἐκεῖνο πού εἶναι
πρώτης προτεραιότητος εἶναι κυρίως ὁ *εἰλι-*

κρινής διάλογος μεταξύ τῶν συζύγων. Αὐτὸς εἶναι ποὺ θὰ δημιουργήσει τὸν ζωτικὸ χῶρο ἀναπτύξεως τῆς σχέσης. Αὐτὸς θὰ διαλύσει μὲ τὶς συνεξηγήσεις του τὶς παρεξηγήσεις. Θὰ ἐμποδίσει τὸ κλείσιμο στοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ θὰ βοηθήσει τοὺς συζύγους στὸ ἀνοιγμά τους χωρὶς φόβο καὶ πάθος ἀλλὰ καὶ μὲ τάκτ καὶ διάκριση. Ὁ διάλογος συμβάλλει στὸ νὰ μὴν ὑπάρχουν ἀποκρύψεις ἢ ὀπισθοβουλίες. Εὐνοεῖ τὶς ἀπ' εὐθείας συνεννοήσεις χωρὶς κρατούμενα πού, ὅταν παραμείνουν, δημιουργοῦν νοσηρὲς καταστάσεις καὶ συσσωρεύσεις ἀρνητικῶν λογισμῶν. Τὰ αἰτήματα ποὺ προβάλλουμε δὲν εἶναι αὐτονόητο ὅτι θὰ ἐκπληρωθοῦν. Μπορεῖ καὶ ὄχι. Πλὴν ὅμως θὰ ἔχουμε τὴν ἱκανοποίηση ὅτι ἐτέθησαν εὐθέως καὶ μὲ ἀπλότητα.

Εἶναι καθοδηγητικὴ καὶ ὠφέλιμη ἡ «ἐντολή» ποὺ ὁ Ἄββᾶς Ἡσαΐας, διάσημος ἀσκητὴς ποὺ ἐμόνασε στὴ Σκῆτη τὸν Δ' αἰῶνα, δίδει σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ζοῦν μὲ εἰρήνη μεταξύ τους: «*Ἐὰν θέλῃς νὰ λάβῃς κάτι καὶ τὸ ἔχῃς ἀνάγκη, νὰ μὴ γογγύσῃς κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, μὲ τὴ σκέψη διατὶ δὲν ἐκατάλαβε νὰ μοῦ τὸ δώσῃ μόνος του, ἀλλὰ εἶπέ ἀνοικτὰ, μὲ ἀπλότητα, σέ παρακαλῶ, δός μου αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, διότι ἔχω ἀνάγκη· διότι αὐτὴ εἶναι ἡ ἀγία ἀγνεία στὴν καρδιά· διότι ἐὰν δὲν εἶπῃς, ἀλλὰ γογγύσῃς καὶ μεμφθῆς μὲ τὴν καρδιά σου ἔχεις τὸ κρίμα*».

Καὶ ἐδῶ οἱ μεγάλοι ἀσκητὲς καὶ ἀναχωρητὲς μᾶς καθοδηγοῦν καὶ στὶς λεπτομέρειες τῆς ἐγγάμου ζωῆς, γιατί καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ ἀπαιτεῖ μιὰν ἄσκηση διὰ βίου ποὺ εἶναι κοινὴ μέριμνα ὄλων μας. Ὁ μοναχισμὸς ἄλλωστε δὲν εἶναι μιὰ ζωὴ μοναξιάς καὶ ἀπομόνωσης ἀλλὰ κι αὐτὸς εἶναι ἓνα ἀνοιγμα στὴν κοινωνία τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι μιὰ ἄλλη δέσμευση καὶ ἀναφορὰ παράλληλη μὲ ἐκείνη τῶν ἐγγάμων. Καὶ οἱ δύο καταστάσεις ἀγλαίζονται μὲ τὴν παρουσία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ποὺ ἔρχεται καὶ «*ποιεῖ μονήν*» κοντὰ μας, ἀρκεῖ νὰ τοῦ τὸ ζητήσουμε κι ὁ βίος μας νὰ μὴν τὸν ἀπωθεῖ. Καὶ ὅσο ἐγγίζουμε τὸν Θεὸ σὰν τὸ κέντρο ἐνὸς κύκλου, τόσο οἱ ἀκτῖνες, οἱ ἀνθρω-

ποι, δηλαδή, πλησιάζουν ἢ μία κοντὰ στὴν ἄλλη χωρὶς περιθώρια ἀποξενώσεως καὶ μοναξιάς.

Ἐλθέ...

Σὲ στιγμὲς πάντως δύσκολες ποὺ ἡ μοναξιά μᾶς καταπνίγει καὶ τὸ βάρος τῆς εἶναι ἀφόρητο μποροῦμε νὰ ἐπικαλούμεθα τὸν Ἅγιο Θεὸ μὲ τὸν τρόπο ποὺ ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος τὸν ἐπεκαλεῖτο: «*Ἐλθέ ὁ μόνος πρὸς μόνον ὅτι μόνος εἶμί*». Καὶ στὶς στιγμὲς τῆς ἀποξενώσεως μας ἄς ἀποτευνόμεθα στὸν Κύριό μας, τὸν τέλειο ξένο, ἔτσι ὅπως τὸν περιγράφει τὸ τροπάριον εἰς ἤχον πλάγιον τοῦ Α' ποὺ ψάλλεται κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου τὸ ἑσπέρας τῆς Μ. Παρασκευῆς. Ὁ Κύριος ξευτεύτηκε «*δι' ἡμᾶς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν*». Ὁ Ἰωσήφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθείας προσῆλθε στὸν Πιλάτο καὶ τὸν καθικέτευε λέγων: «*δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ἐκ βρέφους ὡς ξένον ξευθέντα τῷ κόσμῳ*».

Σὲ τέτοιες στιγμὲς ἐνθυμοῦμαι τὴν μὲ ἀγαθὴ διάθεση ἐπίπληξη γηραιοῦ Μητροπολίτου πρὸς νεώτερον ἀδελφὸν ἐπίσκοπον, ὅταν τοῦ παρεπονεῖτο γιὰ μοναξιά: «*Τί εἶναι αὐτὰ ποὺ λές, δὲν ντρέπεσαι; Ἐσὺ εἶσαι μόνος ποὺ ἔχεις παρέα ἄλλους τρεῖς;*», ὑπαινισσόμενος τὴν ἀπέραντον στοργὴν μὲ τὴν ὁποῖαν μᾶς περιβάλλουν τὰ πρόσωπα τῆς Ἁγίας Τριάδος: Ἡ περίφημη εἰκόνα τῆς φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ τῶν τριῶν Ἀγγέλων παρὰ τὴν Δρῦν Μαμβρῆ τί ἄλλο εἶναι παρὰ ἡ περιχώρηση τῶν τριῶν Προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ τὰ δύο πρόσωπα τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Σάρας; Ἐκεῖ δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς ποιὸς φιλοξενεῖ ποιόν. Ἐκεῖνο ποὺ ξέρουμε εἶναι ὅτι ἡ κορυφαία αὐτὴ στιγμή μπορεῖ μὲ τὴ θύμησή της σὲ στιγμὲς ἀποξενώσεως καὶ μοναξιάς νὰ μᾶς δίνει ἐλπίδα διὰ Πρεσβειῶν τῆς Παντάνασσας Παναγίας μας ποὺ μᾶς φιλοξένησε ἀπόψε στὸν περικαλλῆ ναὸ Τῆς καὶ μᾶς χώρεσε ὄλους στὴν πλατεῖα ἀγκαλιά της.